

İNTİHAR (الانتحار)

Sözlükte “boğazını keserek öldürmek, boğazlamak” anlamına gelen *nahr* kökünden türeyen *intihâr* “kendini öldürmek” demektir. Kelime Kur’ân-ı Kerîm’de yer almamakta, birkaç hadiste ise terim anlamıyla geçmektedir (*Müsned*, II, 310; IV, 135; Buhârî, “Kader”, 5, “Meğâzî”, 38). İslâmî kaynaklarda intihar eylemi genellikle “kendini öldürme” (katele nefsehû) şeklinde ifade edilmekte, intiharın yakın zamanlarda kullanılmaya başlanan bir terim olduğu anlaşılmaktadır. İntihar eyleminin tarifi günümüz sosyal bilimcileri arasında tartışmalara yol açmıştır. Konuyla ilgili muhtevalı bir çalışma yapan Emile Durkheim intiharı, “ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacağı bilinerek girişilen olumlu veya olumsuz bir fiilin doğrudan doğruya ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayı” şeklinde tanımlamıştır (*Le suicide*, s. 5). Başka tanımlarda buna kişinin ölüm niyeti ve kararının, ayrıca ölümle yaşamak arasında tam ve iradeli bir seçme imkânının bulunması unsurları da ilâve edilir. Böylece gerçek intihar, kişinin kendi hür iradesiyle ölümü seçip istemesi ve sonuçlarını bilerek kendisini öldürmesi diye anlaşılmaktadır.

Eski Yunan’da genellikle tasvip edilmekle birlikte bazı durumlarda intiharı normal bir davranış olarak gören felsefi bir tutumun varlığı bilinmektedir. Mesele Sokrat’a göre tanrıların bir mülkü olan insanın canına kıyması onların gazaba gelmesine sebep olur; ancak bazı durumlarda intihar öylesine zorunlu bir hal alır ki bunu tanrıların izninin bir işareti gibi görmek mümkündür. Eflâtun da intiharı ilke olarak tasvip etmemekte, fakat tahammül edilmez elem, aşırı yoksulluk yahut talihin kaçınılmaz zorlamalarını istisnâî durumlar olarak belirtmektedir. Aristo ise intiharı hiçbir durumda tasvip etmemiştir. Ona göre intihar devlete karşı işlenmiş bir yurttaşlık suçudur. Buna karşılık Epikuros, hayatın haz vermemeye başlaması durumunda insanın onu sona erdirmeye hürriyetinin bulunması gerektiği kanaatindedir. Stoa felsefesinin intihar karşısındaki tavrı da insanın gerektiği zaman canına kıyabileceği yolundadır. Bu tavrı Roma felsefesini derinden etkilemiştir. Meselâ Seneca, intiharın elemden ve yaşlılığın getirdiği zilletten kurtuluş olabileceğini düşünmüş, fakat eş ve çocuklar için yaşamının genel bir insanlık ödevi olduğunu da kabul etmiştir. Cato,

Pliny, Epictetos ve Marcus Aurelius gibi Roma entelektüelleri de benzer bir tavrı benimsemişlerdir. Fakat Cicero hem dinî hem sosyal gerekçelerle intiharın meşrûluğunu reddetmiştir.

Yahudilik ilke olarak intiharı tasvip etmez. Ancak geleneksel İbrânî hukukunda intihar edenin akli başında iken bu fiili işlemiş olamayacağına, dolayısıyla sorumlu tutulmayacağına dair genel bir anlayış vardır. Bu sebeple intihar edenlere normal yahudi defin merasimi uygulanır. Katliama, şirke ve zinaya zorlanma gibi durumlar karşısında ise intiharın tercih edilmesi takdire değer görülmüştür. 74 yılında Masada’da, 1096’da Worms’ta ve 1190 yılında York ve Rhineland kasabalarında yahudilerin toplu intihar girişiminde bulunması bu gerekçelere dayandırılmıştır.

Hıristiyanlık intihara kesinlikle karşıdır. Saint Augustine ve Saint Thomas gibi din büyükleri hangi durum ve şart altında olursa olsun intiharın tasvip edilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Günümüzde bu aleyhte tavrı biraz ılımlı hale gelmişse de intihar hâlâ Hıristiyanlık bakımından ciddi bir günah sayılmaktadır.

Doğu dinleri arasında Hinduizm ve Jainizm intiharı meşrû saymakla kalmaz, bazı durumlarda dinî bir merasimin konusu olarak değerlendirir. Hinduizm’de “samsara”dan kurtulmak için girişilen intiharlar ve dul kalan kadının kendini yakması bu anlayışın bir sonucudur. Aynı şekilde Jainizm de zühd ve mâneviyat adına yeme ve içmeden uzak durmak suretiyle girişilen intiharları kutsal bir ölüm telakki eder. Budizm ve Konfüçyanizm’de ise açık bir meşrûlaştırma ve teşvik yoktur. Fakat Budistler, bazı olağan üstü şartlar altında dinî açıdan teşvik edilen intiharı bir fedakârlık sayarlar. Konfüçyüsçülük’te atalar kültü ile şekillenen âdetlerin uygulanması esas olduğu için intihar bu âdetlere saygısızlıktır ve ancak âdetleri uygulamak imkânsız hale gelirse gerekli görülebilir.

İslâm’da dinin temel amaçlarının başında gelen nefsin korunması ilkesinin bir sonucu olarak kişinin haksız yere başkasını öldürmesi gibi (el-İsrâ 17/33) kendi canına kıyması da kesin biçimde yasaklanmıştır. Kur’an’da geçen ve öldürmeyi yasaklayan âyetler her iki durum için de söz konusudur. Hatta intiharın başkasını öldürmekten daha büyük bir suç olduğunu ileri sürenler de vardır (Mahmûd Şeltût, s. 419-421). İntihara dair doğrudan bir âyete rastlanmazsa da Kur’an’a bir bütün olarak bakıldığında intiharın İslâm’ın

ruhuna aykırı olduğu açıkça görülür. Nisâ sûresindeki âyette yer alan, “... kendinizi öldürmeyiniz ...” (4/29) ifadesi müfessirlerce değişik şekillerde yorumlanmakla birlikte intihar yasağının delillerinden biri olarak da görülmüştür. Zira bu âyetten hem doğrudan doğruya kendini öldürme, hem de kişinin aşırı perhiz uygulamaları ile kendi hayatını tehlikeye sokması sonucu psikolojik olarak intihar etmenin haram olduğu anlamını çıkarımlar vardır. Ayrıca, “Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayınız” meâlindeki âyet de (el-Bakara 2/195) dikkate alınarak kişinin kendi ölümüne yol açacak davranışlara girişmemesi gerektiği belirtilmiştir (Kurtubî, V, 156; İbn Kesîr, I, 480; Elmalılı, II, 1343-1344). Fakat Kur’an’da intiharla ilgili bir hükmün bulunmadığını ileri sürenler de olmuştur. Bu görüşleri nakleden Fahrreddin er-Râzî, böyle söyleyenlerin iman sahibi bir müminin bu yola başvurmamasının düşünülmemeyeceğini, dolayısıyla intiharı yasaklamanın anlamsız olacağını ifade ettiklerini belirtir (*Mefâtihu’l-ğayb*, VI, 72).

Kur’an-ı Kerîm’de “... nefislerinizi öldürünüz ...” (el-Bakara 2/54; en-Nisâ 4/66) anlamında ifadeler de vardır. Ancak bu âyetlerde yer alan hükümlerin esas itibarıyla İsrâilîoğulları’yla ilgili olduğu hususunda müfessirler arasında görüş birliği mevcuttur. “Eğer onlar için, ‘Kendinizi öldürün ya da yurtlarınızdan çıkın’ diye yazmış olsaydık içlerinden pek azı dışında bunu yapmazlardı” (en-Nisâ 4/66) meâlindeki âyeti Elmalılı Muhammed Hamdi şu şekilde yorumlamaktadır: “Eğer biz onlar için (Kur’an’ın muhatapları için), ‘Kendinizi öldürün veya diyarınızdan çıkın’ diye yazsaydık Benî İsrâil’de olduğu gibi günahahtan tövbe ve kurtuluş için intihar etmeyi ... farz kılsaydık pek azı müstesna bunu yapmazlardı. Fakat İslâm’da böyle şiddetli bir mükellefiyet yoktur, bilâkis ‘nefislerinizi öldürmeyiniz’ emri vardır” (*Hak Dini*, II, 1385).

Hadislerde intihardan şiddetle kaçınmayı gerektiren ifadeler yer alır. Bu hadislerin anlatmak istediği şey, insanın kendi canına kıymasının affedilemeyecek ölçüde büyük bir suç ve günah olduğu gerçeğidir. İntihar eden kimse bu fiili hangi usulle gerçekleştirmişse cehennemde sonsuza kadar aynı tarzda ceza görecektir. Kendini bir dağın tepesinden atarak öldüren kimse cehennemde süreklilikle olarak azaba atılacak, zehir içerek intihar eden, cehennem ateşinde zehir kadehi elinde sonsuza kadar içerek azap çekecek, kesici bir aletle kendisini öldür-

ren de cehennemde aynı yolla ceza görür acı çekecektir (*Müsned*, III, 254, 309, 435, 478, 488; IV, 33, 34, 135; Buhârî, “Cenâ’iz”, 84, “Edeb”, 44, “Kader”, 5, “Tıb”, 56; Müslim, “İmân”, 175, 176, 177; Tirmizî, “Tıb”, 7; Nesâî, “Eymân”, 7). Kişinin, Allah’ın bir emaneti olan kendi canı üzerinde tasarrufta bulunma hakkı yoktur. Büyük acı ve ıstıraplar içerisinde kıvranan insanlar için bile intihar meşrû bir yol değildir. Hz. Peygamber, gerek geçmiş ümmetlerden gerekse kendi sahâbeleri arasından bazı örneklerle bu hususa dikkat çekmektedir (Buhârî, “Cenâ’iz”, 84; “Enbiyâ”, 50). Hayber Gazvesi’nde aldığı yaraların acısına dayanamayarak kılıcı üzerine yatıp intihar eden Kuzmân çarpıcı bir örnek olarak zikredilmektedir (Buhârî, “Cihâd”, 77; “Meğâzî”, 38). Resûl-i Ekrem, intihara karşı tavrını göstermek için intihar eden bir kimsenin cenaze namazına katılmamıştır (Müslim, “Cenâ’iz”, 107).

Büyük günahların sayıldığı hadislerde intihar geçiyorsa da akaid ve kelâm âlimleri yukarıda belirtilen âyet ve hadisleri, özellikle Zâtüsselâsil Seriyyesi’nde Amr b. Âs’ın gece soğuktan askerlerin kırılmasından korkarak su olduğu halde teyemmümlerle namaz kılınmasını emrettiğine dair hadisi (*Müsned*, IV, 203-204; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 124) delil göstererek intiharın büyük günahlar arasında yer aldığına hükmetmişlerdir. Nitekim Zehebî’nin listesinde intihar büyük günahların yirmi dokuzuncu sırasında (*el-Kebâ’ir*, s. 134-135), Heytemî’nin listesinde de 214. sırada (*İslâm’da Helâl ve Haramlar*, II, 282-288) gösterilmiştir. Fakihler ve Ehl-i sünnet âlimleri kendini öldüren kimsenin dinden çıkmış sayılmayacağı, ancak büyük günah işlemiş olacağı hususunda görüş birliği içerisinde. Ayrıca intihar edenin cenazesinin diğer cenazeler gibi yıkılacağı ve müslüman kabristanlığına gömüleceği konusunda fakihler ittifak etmiştir. Fakat bu kişinin cenaze namazının kılınması kılınmayacağı meselesi tartışmalara konu olmuştur. Hz. Peygamber’in, intihar eden bir kimsenin cenazesi karşısındaki tutumuyla ilgili olarak yukarıda zikredilen hadisin bu tartışmanın doğmasında etkili olduğu görülmektedir. Ömer b. Abdülâziz intihar edenin cenaze namazını kılmaya cevaz vermiyordu. Evzâî’nin görüşünün de bu yönde olduğu kaydedilmektedir. İmâm-ı Âzam ve İmâm Muhammed’in, namazının kılınabileceğine, Ebû Yûsuf’un ise kılınmayacağına hükmettiği rivayet edilir. Ancak fakihlerin çoğunluğuna göre intihar eden kişinin cenaze namazı kılınır. İbn Teymiyye ise

konuya biraz daha farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Ona göre bir insanın kendini öldürmesi asla câiz olmamakla birlikte böyle bir kimsenin cenaze namazı kılınır. Nitekim Resûl-i Ekrem namazı kendisi kılmamışsa da ashabına kılmalarını söylemiştir. Bu durumda halkın cenaze namazını kılması, fakat din büyüklerinin Hz. Peygamber’e uyarak namaza katılmamaları uygun olur (*Mecmû’u fetâvâ*, XXIV, 289-290; mezheplerin bu konudaki görüşleri için bk. *Mu.F*, VI, 293-295).

İntihara teşebbüs eden bir kimseye ceza uygulanıp uygulanmayacağı konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Çoğunluğa göre eğer intihar teşebbüsü sonuca ulaşır da bu kişi ölürse artık ceza düşmüştür; fakat onun malından kefaret verilmesi konusunda fakihler ihtilâf etmişlerdir. İmâm Mâlik ve Ebû Hanîfe’ye göre bu durumda bir kefaret yoktur. Ahmed b. Hanbel’in görüşü de buna yakındır. Fakat Şâfiî’ye göre kendisini kasten ya da hata ile öldüren kimsenin malından kefaret ödenir. Ahmed b. Hanbel’in mezhebinden bazıları ise sadece kendini hata ile öldürmede kefaret vermek gerektiğini söylemişlerdir. Kefâret, kendisini öldüren için bir maslahatın gözetildiği ibadet maksatlı bir cezadır. İntiharın haramlığı, intihar edenin eğer varsa suç ortağının takip edilmesi sonucunu doğurur. Ortaklık teşvik, ittifak ve yardım esittir. İntihara teşebbüs eden kişi ölmezse bu davranışından dolayı cezalandırılır, onunla birlikte suça katılan da ceza görür. Her ikisi için ceza “ta’zîr” niteliğindedir (Abdülkâdir Üdeh, s. 446-447).

İslâm’ın ortaya koyduğu hak ve vazife anlayışıyla açıkça çelişen intihar ahlâk bakımından da bir suçtur. Yaşama hakkı tabii haklardandır, onun elde edilmesinde kişinin bir katkısı yoktur. Canı veren Allah’tır ve yine ancak O alabilir (el-Hicr 15/23; Kâf 50/43; en-Necm 53/44). Şu halde insanın bu hakkını ortadan kaldırmaya ve canına kıymaya yetkisi yoktur. İntihar aynı zamanda sosyal bir suç kabul edilir. Zira insan yalnız kendisi için değil toplum için de yaşar; topluma faydalı olmak onun bir görevidir. Halbuki intihar eden kişi bu görevden kaçmış ve görevlerini ifa imkânına son vermiş olmaktadır. Öte yandan İslâm âlimleri insanın uhrevî âleme olan yolculuğunda dünyayı bir durak, bedeni de biniş saymışlar ve onun korumasının dinî bir ödev olduğunu belirtmişlerdir. Bedenin ihtiyaçlarını karşılamayan insanın bu yolculuğu tamamlaması mümkün değildir. Bu sebeple intihar, yaratılış düzeneğine ve dinin insanları ulaştırmak istedi-

ği hedeflere aykırı bir yoldur (Gazzâlî, *Cevâhirü'l-Kur’ân*, s. 10; *İhyâ*, I, 48-49). Bu arada organlardan birinin fonksiyonunu ortadan kaldırmak da dine ve ahlâka aykırıdır. Nitekim hayatın devamına zararlı olacak tarzda aşırı ibadet ve riyâzet Hz. Peygamber tarafından uygun görülmemiş (meselâ bk. Buhârî, “İmân”, 13, “Nikâh”, 1, 8; Müslim, “Nikâh”, 5, 8, “Fezâ’il”, 127), bu yol birçok İslâm âlimi tarafından da onaylanmamıştır (meselâ bk. Gazzâlî, *İhyâ*, III, 51, 199; IV, 127).

İntiharın ahlâk bakımından değerlendirilmesi, günümüzde hayli tartışmalara sebep olan ötenazi (euthanasia) konusunu da ele almayı gerektirmektedir. Sözlükte “iyi ölüm” anlamına gelen ötenazi, “iyileşmesi imkânsız bir hastalıktan dolayı dayanılmaz acılar çeken bir kişinin hayatına hekim mârifetiyle son vermek” demektir. Aktif ve pasif olarak ikiye ayrılan ötenazinin aktif olanında, acılara dayanamayan hasta hekiminden bir ilâçla hayatına son vermesini ister. Pasif olanında da bilinci yerinde olmayan yahut kendisine danışılmayan hastanın hayatına yine hekim mârifetiyle son verilir. Pasif ötenazi cinayettir, aktif ötenazi intiharla karşılaştırılabilir (Poyraz, sy. 14 [1994], s. 41-48). Aktif ötenazinin İslâm dininde intiharla aynı anlama geldiği, bu şekilde hayatına son verilmesini onaylayan kişinin intihar suçu işlemiş olacağı kabul edilmektedir. Tedaviyi teşvik eden pek çok hadis varlığına ve Hz. Peygamber’le ashabın tedavi olmak için gayret göstermiş olmalarına rağmen hastalıklara karşı sabrı tavsiye eden hadislerden hareketle bazı âlimler hastanın tedaviyi kabul etmemesinin câiz olduğunu ileri sürmüş, Ahmed b. Hanbel’in de aralarında bulunduğu bir kısım ulemâ tedaviyi terketmenin daha faziletli bir davranış olacağını söylemiştir (Çağrı, s. 28). Bu görüşleri tartışan çağdaş âlimler hastalığın kesin tedavisinin bulunmaması, tıbbî bir müdahale durumunda tedavinin zararlı etkilerinin kesin olması, bulaşıcı nitelikte olmayıp tesirinin sadece hastada görülmesi gibi birtakım şartlar altında, kendilerinden ümit kesilmiş hastalarda hastanın veya velisinin isteği üzerine tedaviye son verilebileceğini belirtmişlerdir ki bu bir anlamda pasif ötenazi demektir (daha geniş bilgi için bk. Muhammed Ali el-Bâr, VII/3 [1412], s. 565-595; Kaya, VI [1994], s. 133-146).

İntihara yönelen kişilerin psikolojik yapıları kadar içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel ortamın etkileri de bu olayın açıklanmasında ayrı ayrı öneme sahiptir. Bazı insanlar, aşamadıkları sorunları intihar

etmekle aşmayı uygun görebilmektedir. Fakat gerek İslâmiyet gerekse diğer ilâhî kaynaklı dinler böyle bir çözüm şekline müsamaha ile bakmamaktadır. İslâm tarihinde toplu intihar olayları hiç yaşanmadığı gibi münferit bazı olaylar dışında intiharın toplumsal bir sorun haline geldiği de hiç görülmemiştir. Günümüzde ise özellikle Batı toplumlarında intihar sosyal bir âfet halini almıştır. Dünya Sağlık Teşkilâtı'nın kayıtlarına göre 2000 yılında yaklaşık 1.000.000 kişi intihar sonucu hayatını kaybetmiştir. Son yarım yüzyılda % 60 oranında artan intihar olaylarının erkekler arasında ve özellikle sosyalist ülkelerde daha yaygın olduğu görülmektedir. Meselâ 1990'lı yıllarda Rusya Federasyo'nu ve Litvanya'da 100.000 kişiden yaklaşık yetmiş üçü, Estonya'da altmış dördü, Macaristan'da ellisi, Kazakistan'da elli ikisi ve Slovenya'da kırk sekizi intiharla ölmüştür. Gelişmiş Batı ülkelerinde İskandinav ülkeleri önde olmak üzere bu rakamlar yaklaşık on beş ile kırk beş arasında değişmektedir. İslâm ülkelerinde ise bu sayı 100.000'de iki kişiyi geçmemektedir. Günümüzde intihar faktörleri arasında en önemli yeri maddî ve mânevî kayıpların veya kayıp tehditlerinin tuttuğu bilinmektedir. Bunlar arasında "boş yuva belirtisi" denilen ve yetişkin evlâtların evden ayrılması sonucu anne babanın yalnız kalması şeklinde ortaya çıkan durum özellikle Batı'da çok dikkat çekicidir. Esasen ahlâkî ve mânevî değerlerin zaafa uğradığı durumlarda kendisine sağlam bir dayanak bulamayan kimselere ölüm yaşamaktan daha çok tercih edilir bir yol olarak görünmektedir. Durkheim'e göre fertle toplum arasındaki bağların gevşediği, kişide ahlâkî ve mânevî yapının sarsıntıya uğrayıp dirençsiz kaldığı ortamlarda intihar eğilimleri artar (*Le suicide*, s. 333-363). Buna karşılık psikanaliz ekolü intiharı, insandaki saldırganlık-yıkıcılık-ölüm içgüdüsünün tersine dönüp bir başkası yerine kendisine yönelmesi olarak açıklar. Ruh hekimlerine göre intihar, özel bir tedavi gerektirecek marazî (patolojik) bir yapı üzerinde ortaya çıkmaktadır; yani intihara eğilimli kimseler potansiyel olarak ruh hastası olan kişilerdir. Bununla birlikte ilmi veriler, dinî inançlarına bağlı kimselerde intihar nisbetinin çok düşük olduğunu göstermektedir (Ziyalar, s. 269). Melankolik depresyonların doğurduğu şiddetli intihar düşüncesine rağmen eğer hastanın dinî inançları kuvvetli ise çok nâdir olarak bu işe teşebbüs etmekte, buna karşılık inançları gevşemiş olan melan-

kolik aydın kimselerin intihar teşebbüsleri daha sık görülmektedir (Samuk, XX/1 [1982], s. 21-27).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "nhr" md.; *Müsned*, II, 310; III, 254, 309, 435, 478, 488; IV, 33, 34, 46, 135, 203-204; V, 87; Buhârî, "İmân", 13, "Nikâh", 1, 8, "Cenâ'iz", 84, "Edeb", 44, "Kâder", 5, "Cihâd", 77, "Enbiyâ", 50, "Tıb", 56, "Megâzî", 38; Müslim, "İmân", 175, 176, 177, "Cenâ'iz", 107, "Nikâh", 5, 8, "Fezâ'il", 127; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 46, "Tahâret", 124; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 31; Tirmizî, "Tıb", 7, "Cenâ'iz", 28; Nesâî, "Eymân", 7, "Cenâ'iz", 68; Gazzâlî, *Cevâhirü'l-Kurʿân*, Hindistan 1311, s. 10; a.mlf., *İhyâʾ*, I, 48-49; III, 51, 199; IV, 127; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, VI, 72; Kurtubî, *el-Câmîʿ*, I, 401-402; V, 156, 269-270; Nevevî, *Şerhu Müslim*, II, 118-130; İbn Teymiyye, *Mecmûʿu fetavâ*, XXIV, 289-290; Zehebî, *el-Kebâʾir*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâʾi'l-türâsî'l-Arabî), s. 134-135; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kurʿânî'l-azîm*, Mısır, ts. (Dâru İhyâʾi'l-kütübî'l-Arabî), I, 92, 480; Aynî, *ʿUmde-tü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, VII, 108 vd.; Heytemî, *İslâm'da Helâl ve Haramlar* (trc. Ahmed Serdaroğlu - Lütfî Şentürk), İstanbul 1981, II, 282-288; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, V, 43-44, 103; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 354-356; II, 1343-1344, 1385; Mehmet Tefvîk Özcan, *Angoisse (Sıkıntı)*, Ankara 1966, s. 82-85; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 673; Abdülkâdir Üdeh, *et-Teşrîʿu'l-cinâʾiyyü'l-İslâmî*, Kahire 1977, s. 446-447; Adnan Ziyalar, *Sosyal Psikiyatri*, İstanbul 1980, s. 263-288; Fevzi Samuk, "Çeşitli Yaş Gruplarında İntihar Teşebbüsü", Nispet ve Seçilen Vasıtalar", *Yeni Symposium*, İstanbul 1982, XX/1, s. 21-27; Mahmûd Şeltût, *el-Fetâvâ*, Kahire 1403/1983, s. 419-421; E. Durkheim, *Le suicide*, Paris 1983; Mustafa Çağrıç, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul 1989, s. 28; Muhammed Ali el-Bâr, "el-İlâcü't-tıbbî", *Mecelletü'l-mecmaʿi'l-fıkhî'l-İslâmî*, VII/3, Cidde 1412/1992, s. 565-595; Ali Kaya, "İslâm Hukukuna Göre Ötenazi", *Ulûlâhiyat Fakültesi Dergisi*, VI, Bursa 1994, s. 133-146; Hakan Poyraz, "Etik Sorunlar Açısından Euthanasia", *Felsefe Dünyası*, sy. 14, Ankara 1994, s. 41-48; F. Rosenthal, "Intihâr", *EI*² (İng.), III, 1246-1248; Glanville Williams, "Suicide", *Encyclopedia of Philosophy* (ed. Paul Edwards), New York, 1972, VIII, 43-46; "İntihâr", *Mu.F*, VI, 281-295; Marilyn J. Harran, "Suicide", *ER*, XIV, 125-131.

HAYATİ HÖKELEKLİ

İNTİKÂD

(bk. TENKÎT).

İNTİKÂL

(الانتقال)

Bir hakkın belirli kimselere geçmesi anlamında İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "yer değiştirmek, bir yerden diğer bir yere göçmek" anlamına gelen **intikâl** kelimesi, hukuk dilinde genelde bir hakkın belirli kimselere geçmesini ifa-

de etmekle olup İslâm miras hukukunda terekenin mirasçılara, Osmanlı hukukunda arazinin üzerindeki tasarruf hakkının ülü'l-emr tarafından tesbit edilen hak sahiplerine ve borçlar hukukunda bir borç yahut alacağın bir zimmetten diğerine geçmesini anlatmak için kullanılır.

İslâm Miras Hukuku ve Osmanlı Uygulamada. Bir mülkün veya hakkın, mâlikin yahut hak sahibinin ölümüyle birlikte belirli kimselerin mülkiyet veya tasarrufuna geçmesini ifade eden intikali, mülk ve tasarruf hakkına şâmil olacak şekilde "terekenin mirasçılara kalması" tarzında tarif edenler de vardır. Osmanlı hukukunda intikal "şer'î intikal" ve "âdi intikal" olarak iki kısma ayrılır. Şer'î intikal, terekeye dahil mülk malların rakabesiyle (çıplak mülkiyet) birlikte tasarruf hakkının da mirasçılara geçmesidir ki buna **irs** ve **tevârüs** de denir. İslâm miras hukukunun (ferâiz) konusunu bu şer'î intikal teşkil eder. Âdi intikal ise mîrî arazi, irsâdî vakıf arazileri, icâreteynli ve icâre-i vâhide-i kadîmeli vakıf akarlarla mukâtaa-i kadîmeli vakıf araziler üzerindeki tasarruf hakkının, mutasarrıfının ölümü halinde yetkili mercilerin kanunlarla belirlediği yakınlarla meccanen tefvîz edilmesi ifade etmektedir. Yani intikal hakkı, söz konusu arazi ve akarlarda bir önceki mutasarrıfın sahip olduğu tasarruf hakkının ivazsız olarak devletin tesbit ettiği hisimlere geçmesidir. Böyle bir hak, örf ve âdete binaen devletçe verilen müsaade kabilinden olduğu için âdi intikal denmiştir.

Konuyla ilgili bazı kaynaklarda, intikalin kanunlarla tanziminin 975 (1567-68) yılından sonra başladığı ve daha önceleri devletle arazi mutasarrıfları arasındaki münasebetin kira akdi münasebeti olduğu belirtilmekle birlikte bu tesbit sadece icâreteynli vakıflar açısından doğrudur. Zira mîrî arazide intikal hakkının düzenlenmesi II. Bayezid devri kanunnâmelerine kadar uzanır. Kanûnî Sultan Süleyman zamanında da timar arazilerinin intikaliyle ilgili özel kanunlar düzenlenmiştir. 975'te (1567-68) yapılan ise icâreteynli vakıfların intikaline de izin verilmesi ve timar arazisinin intikali konusunda bazı yeni düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir (meselâ bk. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, III, 97-98; krş. Berki, s. 141-142). İntikal hakkının tanzimi devletle reâyâ arasındaki kira akdi münasebetini ortadan kaldırmaz, devlet yine kiralayan ve reâyâ kiracı olarak telakkî edilmektedir. Reâyânın ödeyeceği harâc-ı mukâseme de-